

УДК 725.94

DOI 10.31654/2520-6966-2025-27F-113-208-217

Кармазін А. О.

кандидат мистецтвознавства,
член Національної спілки композиторів України
в. о. завідувача філії Музею театрального,
музичного та кіномистецтва України – Меморіального
музею-квартири В. С. Косенка, м. Київ
karmazinanton82@ukr.net
orcid 0000-0002-8860-0355

Подорож теренами музейної шевченкіани

Протягом кількох останніх років ми разом з творчими партнерами здійснили ряд мистецьких заходів у більшості українських музеїв, присвячених Тарасові Шевченку. Вони, як правило, є пов'язаними з головними місцями перебування Шевченка в Україні та найважливішими подіями його життєвого і творчого шляху – у Києві, Каневі, Шевченковому (Кирилівці), Черкасах, Переяславі, Яготині та Львові (останній стоїть дещо окремо). До цього переліку ми зараховуємо також Національний історико-культурний заповідник «Качанівка». Творчий досвід, акумульований нашими подорожами, і стане об'єктом цієї публікації.

Ключові слова: Тарас Шевченко, музей, концерт, музичне мистецтво.

Серед українських музеїв, присвячених персоналіям, Тарас Шевченко має найбільшу їхню кількість, і це природно. Моє власне знайомство з музеями розпочиналося з Баришівського музею поета, відкритого в приміщенні дитячої музичної школи. Звісно, тоді я не міг знати, що музейна справа стане моєю професією. Але дитячі враження, здобуті через знайомство з експонатами, присвяченими поетові, виявилися дуже глибокими. Вони не забувалися й тоді, коли перед очима постали інші шевченківські місця.

Музейні заклади існують у двох вимірах. З одного боку, вони фіксують моменти, пов'язані з епохою Шевченка, його перебуванням у тих чи інших місцях. З іншого боку, вони є установами, у яких живе та розвивається сучасна українська культура. Ми приділимо увагу обом цим вимірам.

Розпочнемо з Києва та зосередимося на музеї Пріорки. Саме сюди, у будинок Варвари Пашковської, у 1859 році вже після заслання Тарас Шевченко «прийшов... з гомінкого центру міста, шукаючи

душевного спокою і відпочинку» [1, с. 3]. Нині тут розташований музей «Хата на Пріорці» – один із трьох столичних музеїв поета. Тож саме в ньому 30 жовтня 2021 року відбувся авторський концерт, на якому прозвучали мої скрипкові та фортепіанні твори. Афіша заходу перед вами:

Мал. 1. Авторський концерт А. Кармазіна у музеї «Хата на Пріорці»

Перед тим як перейти до наступних пунктів розповіді, маю зазначити – окремою сторінкою творчих заходів у музеях, зокрема й у шевченківських, стало моє творче співробітництво з тріо *Арх Етнос*, учасниками якого є Олексій Якушев (вокал, бандура, фортепіано), Вікторія Якушева (співаючі чаші) та Наталя Біденко (етнічні флейти). Виступи цього ансамблю насичені цікавими звуковими ефектами. Саме за участі музикантів колективу відбулися наші мистецькі заходи в Каневі, Шевченковому, Черкасах, Переяславі та Яготині.

Тож полиньмо до Канева, до Шевченківського національного заповідника. Як зазначає наукова співробітниця музею Тамара Філіпович, «сьогодні Шевченківський національний заповідник – культурно-освітній та науково-дослідний заклад, створений на базі ансамблю об'єктів культурної спадщини та пам'яток природи, пов'язаних з життям і вшануванням пам'яті Тараса Шевченка» [7, с. 3].

Мільйони людей з багатьох країн світу постійно відвідують заклад, ушановуючи пам'ять Кобзаря.

Наш *Концерт української музики* в Шевченківському національному заповіднику в Каневі відбувся 17 вересня 2022 року. Окрім мене, у ньому брали участь Олексій та Вікторія Якушеви, піаністки Ольга Касаткіна та Наталя Макарова, сумська поетеса Ганна Приходько та науковиця Людмила Руденко. Учасники заходу поклали квіти до пам'ятника Т. Шевченкові. Перед вами афіша концерту.

Мал. 2. Афіша концерту української музики у Шевченківському національному заповіднику

З безсмертним іменем Тараса Шевченка пов'язані такі оригінальні музейні концепції, як музеї однієї книги та одного твору, а саме музеї «Кобзаря» в Черкасах та «Заповіту» в Переяславі. Останній розташований у колишньому будинку лікаря Андрія Козачковського: «будинок є єдиною в місті пам'яткою, що репрезентує дворянське дерев'яне житло початку XIX століття. Саме тут у ніч на 25 грудня 1845 року Тарас Шевченко написав безсмертний «Заповіт» [2, с. 2]. Також тут було створено поеми «Кавказ» та «Наймичка». Відвідав поет Переяслав і під час свого останнього приїзду до України.

Кожен музикант, безумовно, переживає цікаві психологічні відчуття, виконуючи власні твори в такому неординарному місці.

Мал. 3. А. Кармазін під час концерту у Музеї «Заповіту» Тараса Шевченка, м. Переяслав

У Черкасах наш творчий захід відбувся в обласному краєзнавчому музеї. Але всі його учасники побажали неодмінно відвідати музей «Кобзаря». Цей заклад розташований у будинку Цибульських, де поет прожив деякий період під час останнього перебування в Україні 1859 року, про що нам повідомляє меморіальна дошка.

Мал. 4. Учасники мистецького заходу біля музею «Кобзаря» Тараса Шевченка (Черкаси)

Як зазначено в музейному путівнику, «у залі прижиттєвих видань на чільному місці унікальна книга – «Кобзар» 1840 року, надрукований у Петербурзі невеликим накладом... Це раритетне видання є

окрасою і гордістю музею. Книга настільки рідкісна, що навіть сам автор, повернувшись із заслання, не мав жодного примірника, і не лише через малий тираж, а й тому, що вона була під арештом, як і сам Шевченко, тож повсюдно вилучалася і знищувалася» [3, с. 3]. І зараз, під час повномасштабної війни з Україною, росія також намагається знищити пам'ять про великого українського поета. Весь світ облетіли фотографії його пам'ятників, пробитих ворожими кулями. І весь світ має пам'ятати про наслідки варварської російської агресії проти України.

З особливими відчуттями вирушали ми в подорож на малу Батьківщину Тараса Григоровича – до села Шевченкового, колишньої Кирилівки. Адже саме тут, «під цим небом і під цими зорями, він слухав чарівні українські пісні, щедрівки і колядки, а на греблі Громадського ставу дивився на диво-красу – свято Івана Купали» [5, с. 7]. Літературно-меморіальний музей Тараса Шевченка на його Батьківщині, відкритий 1939 року, є одним із найцікавіших експозиційних зібрань, тут зберігаються цінні речі, документи, фотографії та картини, які розповідають нам про життя великого Кобзаря.

Концерт, який відбувся 14 вересня 2024 року, було присвячено 210-й річниці від дня народження поета. Звучали твори М. Вериківського, С. Гулака-Артемівського, А. Кармазіна, Я. Степового, Ф. Шопена, О. Якушева, поезія Тараса Шевченка.

Мал. 5. А. Кармазін. Літературно-меморіальний музей Тараса Шевченка, с. Шевченкове

Ще один музейний заклад, присвячений великому Кобзареві, розміщений у місті Яготин на Київщині та має назву «Флігель Тараса Шевченка». У XIX столітті цей будинок уходив до архітектурного ансамблю маєтку родини Рєпніних, із якою поета пов'язували щирі стосунки. Безумовно, що «перебування Шевченка в Яготині позитивно вплинуло на розвиток його творчості. Тут великий Кобзар створив поему «Тризна», записав народні пісні: «Соколе мій, чоловіче», «Ворони клюють» [4, с. 3]. У листі до В. Рєпніної з Оренбурга 7 березня 1850 року Шевченко писав: «Всі дні мого перебування колись в Яготині є і будуть для мене рядом прекрасних спогадів» [9, с. 251].

Концерт української музики в Яготині 20 квітня 2024 року ми назвали «Та не однаково мені», також присвятивши його 210-й річниці від дня народження. На наступному знімку можна бачити момент дарування яготинському музею Шевченка фундаментальної праці Відділу музичних фондів Національної бібліотеки України імені Володимира Вернадського «Музична шевченкіана», яку презентувала закладу редактор цього унікального видання, кандидат мистецтвознавства Людмила Руденко.

Мал. 6. Вручення яготинському музею Тараса Шевченка примірника «Музичної шевченкіани»

Поряд з іншими пунктами до особливих шевченківських місць ми з повним правом зараховуємо також Качанівку. Качанівський маєток Тарновських у XIX столітті можна сміливо назвати провідним культурним центром усієї Лівобережної України. Адже «як людина висо-

коосвічена, віддана українській справі і до того ж заможна, В. Тарновський-старший не стояв осторонь культурно-просвітницького руху в Україні. Мав тісні зв'язки з Миколою Гоголем, Марком Вовчком, Тарасом Шевченком, Петром Редькіним, Михайлом Максимовичем, Пантелеймоном Кулішем. За його життя Качанівка залишилася відкритою для всіх, кому дорога була Україна» [8, с. 11]. Поет бував тут як до, так і після заслання, завжди маючи цікавих співбесідників. 22 квітня 1857 року він писав у листі до А. Маркевича з Новопетровського укріплення: «З батьком твоїм, друже мій, ми були колись великі приятелі і стрічалися з ним не в одній Качанівці. Чи здоровствує він тепер? Цілуй його од мене. А матір твою тільки раз бачив у Качанівці» [9, с. 331].

У Качанівському національному заповіднику відбувся, на мою думку, один із найцікавіших наших мистецьких заходів. У ньому взяли участь піаністи Поліна Буракова, Антон Кармазін, Ольга Касаткіна, Марія Крюкова, а також лауреатка Міжнародних конкурсів Наталя Скринник (сопрано). Прозвучали твори Й. Брамса, С. Гулака-Артемовського, М. Жербіна, А. Кармазіна, О. Касаткіної, М. Лисенка, М. Скорика, Я. Степового, В. Присовського, Ф. Шопена. Чудовим додатком до заходу стала екскурсія Качанівським палацом.

Мал. 7. Учасники концерту в Качанівському палаці

Останній пункт нашої подорожі – Львів. Народний музей Тараса Шевченка у Львові було відкрито у березні 2004 року в міському Палаці мистецтв. Основою створення експозиції стали роботи львівських художників, які здійснили ряд творчих експедицій поетовими шляхами, зокрема в час його перебування на території Казахстану.

Як згадували учасники цієї подорожі, «найперше ми прагнули відчутти подих справжньої пустелі, побачити неповторну азійську ніч та зустрітися з нащадками Шевченкових «киргизів», у товаристві яких він прожив довгих сім років заслання... Адже все, що пов'язане в житті українців з Тарасом Шевченком, природно набуває сакральних ознак» [6, с. 8]. Усі ці неповторні враження й лягли в основу робіт львівських митців, які демонструє музей. Надзвичайно цікава його експозиція постійно поповнюється новими артефактами. Великих зусиль для успішної роботи закладу докладає наукова співробітниця музею Галина Фесюк, із якою нам пощастило познайомитися.

Мал. 8. Під час відвідин музею Тараса Шевченка, м. Львів.
Ірина Дубровіна, Антон Кармазін, Галина Фесюк

Із плином часу дослідження життя й творчості Тараса Шевченка та багатьох суміжних творчих і наукових тем лише поглиблюється й розширюється. І один із визначних векторів цього процесу – діяльність шевченківських музеїв. Дуже приємно, що мені та моїм творчим партнерам удалося певним чином долучитися до нього. І хай швидше справдяться пророчі слова поета:

*І на оновленій землі
Врага не буде, супостата,
А буде син, і буде мати,
І будуть люде на землі.*

Література

1. Куренівка. Пріорка. Простір Тараса Шевченка. Путівник. Київ: Видавничий дім Адеф-Україна, 2025. 236 с.

2. Кухарева Н. Музей Заповіту Т. Г. Шевченка. Переяслав-Хмельницький, 2017. 19 с.
3. Музей «Кобзаря» Т. Г. Шевченка. Путівник. Черкаси: ФОП Третяков О. М. 20 с.
4. Музей «Флігель Тараса Шевченка». Філіал Яготинського державного історичного музею: буклет. 6 с.
5. Національний заповідник «Батьківщина Тараса Шевченка». ФОП Третяков О. М. 8 с.
6. Свою Україну любіть. Львівські художники словами Тараса Шевченка. Випуск 3. Львів: Палац мистецтв, 2003. 64 с.
7. Філіпович Т. Шевченківський національний заповідник. Буклет. Канів: ПП Вовчок О. Ю. 10 с.
8. Шевченко Б. Качанівка, душі спочинок. Київ: ТОВ Гнозис, 2011. 120 с.
9. Шевченко Т. Твори: у 5 т. Т. 5. Автобіографія. Щоденник. Вибрані листи. Київ: Видавництво художньої літератури «Дніпро», 1985. 525 с.

References

1. *Kurenivka. Priorka. Prostir Tarasa Shevchenka. Putivnyk* [Kurenivka. Priorka. Taras Shevchenko's Space. The Guidebook]. (2025). Kyiv: Adef-Ukraina Publ. 236 p. [in Ukrainian].
 2. Kukharieva, N. (2017). *Muzei Zapovitu T.H. Shevchenka* [The Museum of T.H. Shevchenko's Testament]. Pereiaslav-Khmelnytskyi. 19 p. [in Ukrainian].
 3. *Muzei «Kobzaria» T.H. Shevchenka. Putivnyk* [The Museum of T.H. Shevchenko's "Kobzar"]. Cherkasy: FOP Tretiakov O. M. Publ. 20 p. [in Ukrainian].
 4. *Muzei «Flihel Tarasa Shevchenka». Filial Yahotynskoho derzhavnoho istorychnoho muzeiu. Buklet* [Museum "T.H. Shevchenko's Outbuliding". The Branch of Yahotyn State Historical Museum. Booklet]. 6 p. [in Ukrainian].
 5. *Natsionalnyi zapovidnyk «Batkivshchyna Tarasa Shevchenka»* [National Reserve "Taras Shevchenko's Birthplace"]. FOP Tretiakov O. M. Publ. 8 p. [in Ukrainian].
 6. *Svoiu Ukrainu lubit. Lvivski khudozhnyky slovamy Tarasa Shevchenka.* [Love Your Ukraine. Lviv Artists By Shevchenko's Words]. (2003). Iss. 3. Lviv: Palats mystetstv Publ. 64 p. [in Ukrainian].
 7. Filipovych, T. *Shevchenkivskiyi natsionalnyi zapovidnyk. Buklet* [Shevchenko's National Reserve. Booklet]. Kaniv: PP Vovchok O. Yu. Publ. 10 p. [in Ukrainian].
 8. Shevchenko, B. (2011). *Kachanivka, dushi spochynok* [Kachanivka, Soul's Rest]. Kyiv: TOV Hnozis Publ. 120 p. [in Ukrainian].
 9. Shevchenko, T. (1985). *Tvory v 5-ty tomakh* [Works in 5 Volumes]. Т. 5. *Avtobiografiia. Shchodennyk. Vybrani lysty* [Vol. 5. Autobiography. Diary. Selected Letters]. Kyiv: Dnipro Publ. 525 p. [in Ukrainian].
-

Karmazin A. O.

Candidate of Art Studies, Member of the National Union of Composers of Ukraine, Acting Head of the Branch of the Museum of Theatrical, Musical and Cinematographic Arts of Ukraine – V. S. Kosenko Memorial Museum-Apartment, Kyiv

karmazinanton82@ukr.net

orcid 0000-0002-8860-0355

A Journey Through the Territories of Museum Shevchenkiana

Over the past few years, together with our creative partners, we have organized a series of artistic events in most Ukrainian museums dedicated to Taras Shevchenko. These are typically connected to the main places of Shevchenko's stay in Ukraine and the most important events of his life and creative path in Kyiv, Kaniv, Shevchenkove (Kyrylivka), Cherkasy, Pereiaslav, Yahotyn and Lviv (the latter stands somewhat apart). We also include the Kachanivka National Reserve in this list. The creative experience accumulated through our travels will be the subject of this publication. Over time, the study of Taras Shevchenko's life and work and many related creative and scientific topics has only deepened and expanded. And one of the prominent vectors of this process is the activity of Shevchenko museums. Museums exist in two dimensions. On the one hand, they record moments related to Shevchenko's era, his stay in various places. On the other hand, they are institutions in which modern Ukrainian culture lives and develops.

Key words: Taras Shevchenko, museum, concert, musical art.